

KRONIKA**V spomin Mateju Vranješ (20. oktober 1971–13. februar 2021)**

V soboto, 13. februarja 2021, je snežni plaz na italijanski strani Kaninskega pogorja za vedno odnesel dragega kolega in sodelavca Univerze na Primorskem, socialnega antropologa in geografa, predvsem pa človeka z veliko začetnico, docenta dr. Mateja Vranješa.

Matej Vranješ se je rodil 20. oktobra leta 1971 v Šempetru pri Novi Gorici. Septembra leta 1999 je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani uspešno zagovarjal diplomsko s področja filozofije zgodovine, septembra leta 2000 pa še diplomsko s področja geografije, za katero je prejel Prešernovo nagrado Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V študijskem letu 2000/2001 se je vpisal na IHS – Fakulteto za podiplomski humanistični študij Ljubljana, na program *Socialna antropologija*. V času dodiplomskega in podiplomskega študija je prejemal Zoisovo štipendijo, prejel pa je tudi štipendijo Primorske znanstvene fundacije. Marca leta 2006 je zagovarjal doktorsko disertacijo z naslovom *Prostor, teritorij, kraj: prostorsko izkustvo, lokalnost in teritorialnost na primerih iz Trente in z Bovškega*. Leta 2008 je to študijo preoblikoval in jo objavil v znanstveni monografiji.

Na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem se je zaposlil oktobra leta 2002, ko je bil izvoljen v naziv *asistenta za področji geografije kontaktnih prostorov in antropologije*. Štiri leta pozneje je pridobil pedagoški naziv *docent za področje socialne antropologije*, leta 2007 pa v sklopu delovanja na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper še naziv *znanstveni sodelavec*. Do leta 2010 je sodeloval v pedagoškem procesu na Oddelku za geografijo in Oddelku za antropologijo, kjer je izvajal oziroma soizvajal skupno 12 predmetov, 3 terenske seminarje in diplomski seminar. V pedagoškem procesu omenjene fakultete je deloval tudi kot mentor oziroma somentor študentom pri diplomskih delih starih študijskih programov in pri zaključnih delih na bolonjskem študiju 1. stopnje.

GREGOR KOVAČIČ

Slika: Matej Vranješ je kot vodja oziroma koordinator sodeloval v številnih raziskovalnih in aplikativnih projektih. Fotografija je nastala 15. oktobra 2014 v okviru projekta »Skupni sistem vrednotenja trajnosti upravljanja z vodnimi viri parkov Škocjanske jame in Risnjak« (nosilca Javni zavod Park Škocjanske jame in Nacionalni park Risnjak), ki ga je za slovenskega partnerja vodil Matej Vranješ.

Matej Vranješ je bil uspešen tudi kot raziskovalec, med drugim je leta 2007 pridobil podoktorski raziskovalni projekt z naslovom *Študija spornih prostorskih praks in pomenov ter socialnih razmerij znotraj zavarovanega območja na Bovškem*, ki ga je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Poleg tega je sodeloval v številnih drugih raziskovalnih projektih in bil tudi vključen v raziskovalni program *Območja kulturnega stika v integracijskih procesih* na Znanstveno-raziskovalnem središču v Kopru.

Leta 2010 je na povabilo Javnega zavoda Triglavski narodni park prevzel vodenje odmevnega mednarodnega Interreg projekta *Climapark – klimatske spremembe in upravljanje zavarovanih območij* in se v tej ustanovi zaposlil kot naravovarstveni svetnik. Od leta 2014 je bil samozaposlen in deloval kot svetovalec pri evropskih projektih, krajši čas pa je bil tudi direktor Goriškega muzeja. S svojimi bogatimi izkušnjami in znanjem je med drugim uspešno sodeloval z Javnim zavodom Park Škocjanske jame, Občino Šempeter-Vrtojba ter tudi Fakulteto za turistične študije – Turistico Univerze na Primorskem iz Portoroža. Slednja je kmalu prepoznala njegove strokovne in koordinatorske kompetence ter ga tekom let, ki so sledila, intenzivneje vključila v raziskovalno delo na projektih ter tudi v pedagoški proces. V letu 2018 je bil tako ponovno izvoljen v naziv *znanstvenega sodelavca in docenta*, tokrat za področje *družboslovno-humanističnih znanosti v turizmu*.

Bil je velik ljubitelj narave in športnik, ki je odraščal ob reki Soči in v Julijskih Alpah. Tam je tudi prekmalu zaključil svojo sicer pestro in bogato življenjsko pot, na kateri smo ga lahko občudovali kot izjemno pronicljivega in prodornega znanstvenika, predvsem pa kot odprtega in toplega človeka, ki ga bomo za vedno nosili v srcih.

Miha Koderman

Sklepni dogodek projekta »100 % lokalno«
Spletni dogodek, 25. 5. 2021

**100%
Local**

V projektu »100 % lokalno«, ki ga je financiral Evropski parlament v okviru sklada ARPAF II, se je na petih območjih držav v Alpah testiral ukrep, s katerim bi postopoma lokalne proizvajalce hrane, gostince in druge deležnike spodbujali k uporabi pridelkov in surovin izključno iz domače občine. Izvedljivost ukrepa se je preizkusila v Unterengadinu/Bassa Engadina v Švici, v Pitztalu na avstrijskem Tirolskem, v Parku Julijske Predalpe in v Alta Val Venosti/Obervinschgau v Italiji ter v Občini Bohinj v Sloveniji. Projekt je potekal v sodelovanju štirih projektih partnerjev: poleg ZRC SAZU, so bili vključeni tudi Raziskovalno središče EURAC iz Italije, kompetenčno središče Polo Poschiavo iz Švice in Italijanska univerza v Švici USI.

Sklepni dogodek je bil razdeljen na dva dela. Na prvem, dopoldanskem delu dogodka je bil najprej predstavljen model ukrepa »100 % Lokalno«. Izkušnje razvoja in testiranja tega modela so nato na okrogli mizi opisali tudi predstavniki sodelujočih območij. V drugem, popoldanskem delu dogodka se je razpravljalo o izzivih in težavah pri uveljavitvi ukrepa, predstavilo pa se je tudi inovativne rešitve s pomočjo mladih *start-up* podjetnikov.

Erik Logar

2. mednarodna delavnica EUSALP o teritorialnih blagovnih znamkah v alpski regiji
Spletni dogodek, 10.–11. 6. 2021

Mednarodna delavnica je bila namenjena razmisleku, kakšne razvojne učinke imajo lahko majhne teritorialne blagovne znamke na trajnostni razvoj obrobni območij v Alpah. Tovrstne znamke lahko povezujejo lokalne pridelovalce hrane, obrtnike in ponudnike storitev na določenem območju, spodbujajo razvoj omrežij sodelovanja ter krepijo njihov podjetniški značaj.

Territorial brands workshop 2021 - Day 2

Developmental Challenges of Territorial Brands in Rural Areas of Slovenia

Source of map: EUSALP, 2021

Erik Logar,

- Research Assistant at Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Anton Melik Geographical Institute,
- PhD student of Geography, University of Ljubljana

Second EUSALP Workshop on Territorial Brands, 11 June 2021

Slika: Spletno predavanje podpisane o izzivih v razvoju teritorialnih blagovnih znamk na slovenskem podeželju.

Delavnico so, v okviru dejavnosti Akcijske skupine 6 (naravni in kulturni viri) Strategije Evropske unije za alpsko regijo (EUSALP), organizirali Stalni sekretariat Alpske konvencije, raziskovalno središče EURAC Research in kompetenčno središče Polo Poschiavo. Strokovno vodstvo in moderiranje delavnice je prevzel Diego Rinaldo iz izobraževalnega središča za podjetništvo Kedge Business School.

Delavnica je bila dvodnevna. Prvi dan je bil namenjen pregledu političnega konteksta in evropskih programov (evropski zeleni dogovor, skupna kmetijska politika, strategija »od vil do vilic«), ki so bili razviti v podporo trajnostnemu načinu življenja v državah Evropske unije. Drugi dan je bil namenjen razpravam o učinkih teritorialnih blagovnih znamk na razvoj lokalnih skupnosti. Osrednje predavanje drugega dneva o izzivih v razvoju teritorialnih blagovnih znamk na slovenskem podeželju je pripravil Erik Logar (slika), mladi raziskovalec na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU. Po predavanju je bila organizirana okrogla miza z upravniki tovrstnih znamk iz različnih območij Alp.

Erik Logar

Skupna zemljišča v Evropi: Prva izmenjava podatkov, tipologije in pomembnosti (*Territories of Commons in Europe: First Exchange on Data, Typologies and Relevance*)

Pisa, Italija, 11. 6. 2021

11. junija je v Pisi v Italiji potekal spletni seminar o skupnih zemljiščih v Evropi. Pobuda za dogodek je nastala v okviru neuradne mreže Vseevropskih skupnih zemljišč, ki združuje 67 raziskovalcev iz 35 držav. Cilj mreže je zbrati podatke o trenutnih skupnih zemljiščih v Evropi, na katerih se proizvaja hrana, količina in tip proizvedene hrane ter število v takšno proizvodnjo vključenih ljudi. Po prvih ocenah naj bi bilo v celotni Evropski uniji takšnih zemljišč kar 7–10 %, kar bi morala upoštevati tudi evropska skupna kmetijska politika.

Po uvodni predstavitvi, v kateri je Jose Luis Vivero Pol orisal namen raziskave, je 9 udeležencev predstavilo stanje skupnih zemljišč v devetih evropskih državah (v Albaniji in Črni gori, na Cipru, Hrvaškem,

Irskem, Islandiji in Poljskem ter v Sloveniji in Veliki Britaniji). Sledila je razprava, v kateri so razpravljavci ugotovili, da: 1) je razumevanje skupnih zemljišč in skupnega (angleško *commons*) ohlapno in se od države do države razlikuje ter 2) so podatki o tovrstnih zemljiščih zelo pomanjkljivi. V pripravi sta dva znanstvena prispevka, ki bosta podala prvo oceno stanja skupnih zemljišč po Evropi ter predstavila podobnosti, raznolikosti in tipologijo skupnih zemljišč po posameznih državah.

Več o dogodku si lahko preberete na spletni strani: <https://www.santannapisa.it/it/event/territories-commons-europe-first-exchange-data-typologies-and-relevance>, celoten dogodek pa je bil tudi posnet in si ga lahko ogledate na spletni strani: <https://www.youtube.com/watch?v=MJ9XFPEhb1I>.

Matjeja Šmid Hribar

Raziskovalne igralnice na ZRC SAZU

Ljubljana, 5. 7. 2021

Poleti 2021 so bile na Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU) že sedemnajstič organizirane in uspešno izvedene raziskovalne igralnice z naslovom *Igrajmo se znanost*. V preteklih letih se je potrdila domneva, da se želijo otroci skozi igro predvsem sprostiti, medsebojno spoznavati in družiti, vsekakor pa tudi kaj novega videti in naučiti. Zato je bilo tudi letos organiziranih veliko tematsko raznovrstnih igralnic, ki so jih vodili člani posameznih raziskovalnih inštitutov ZRC SAZU, kakor tudi zunanji sodelavci. Že vsa leta doslej jih oblikuje in koordinira Center za predstavitvene dejavnosti ZRC SAZU pod vodstvom Brede Čebulj Sajko. Delavnice, namenjene otrokom starim od 7 do 14 let, so bile razdeljene na različne poljudnoznanstvene vsebine. Potekale so dva tedna. Vsak teden je bil oblikovan za eno skupino, v kateri je sodelovalo do 14 otrok. Sodelujoči inštituti in ostali zunanji izvajalci so organizirali svoj tematski dan. Središče igralniškega dogajanja je bila Prešernova dvorana SAZU, glede na temo in program pa so otroci uporabljali in obiskali še druge prostore ter kraje.

Geografski dan smo vodili Primož Gašperič in Špela Čonč z ZRC SAZU Geografskega inštituta Antona Melika ter študentki Ajda Martinčič in Tanita Fon Tušar. Tematika letošnje geografske igralnice je bila raziskovanje mestnih vodnih zemljišč, ki jih je, glede na potrebe in želje meščanov, ustvaril ali preoblikoval človek v različnih obdobjih razvoja mesta Ljubljana. Igralnico smo zato poimenovali »Pomen voda v mestu«. Zasnovana je bila na terenskem delu in raziskovanju hidroloških pojavov ter njihovih značilnosti na izbranih območjih mesta Ljubljana, kjer so ti pojavi prisotni. Za izvedbo programa smo izbrali naslednje lokacije: ribnik ob Tivolski čolnarni in preoblikovani strugi potokov Glinščice ter Gradaščice.

Po uvodni predstavitvi poteka igralnice, smo se drug drugemu na kratko predstavili, voditelji pa seznanili otroke s potekom geografskega dne. Skupino so sestavljala štiri dekleta in sedem fantov, v starostnem razponu med 7 in 13 let. Iz Prešernove dvorane smo se peš odpravili proti prvi točki, kjer so se mladi geografi morali najprej »najti« oziroma orientirati v prostoru. Pomagali smo si z zemljevidom Slovenije in Ljubljane. Ob tem smo mladim raziskovalcem predstavili kartografske značilnosti prikaza površinskih vodnih pojavov ter drugih kartografskih elementov na zemljevidu. Sledilo je nekaj zanimivosti o pomenu voda ter živalstvu in rastlinstvu v in ob njej. Razdelili smo se v tri delovne skupine. Vsaka od skupin je prejela prazen plakat ter posebno tematsko »vodno« mapo z delom načrta mesta Ljubljane in terenskimi listi.

Prva točka pri ribniku ob Tivolski čolnarni (slika 1) je zanimiv primer »stoječe mestne vode«. Spoznavanje mestnih vod je potekalo s pomočjo vprašanj na vnaprej pripravljenih delovnih listih. Značilnosti vode smo določali tako, da smo izbrali ustrezno dostopno merilno mesto, kjer smo določili globino, barvo in vonj vode, izmerili temperaturo zraka in vode ter s pH lističi določili njeno kislost oziroma bazičnost. Rezultate smo skupaj vpisali v delovni list.

SPELA ČOČIČ

Slika 1: Seznanitev z načinom raziskovalnega dela pri ribniku v Tivoliju.

PRIMOŽ GAŠPERIČ

Slika 2: Merjenje hitrosti vode pod mostom čez Glinščico.

PRIMOŽ GASPERČ

Slika 3: Iskanje primerne prostora za raziskovalno točko pri sotočju Gradašnice in Glinščice.

PRIMOŽ GASPERČ

Slika 4: »Preračunavam« oziroma beleženje in obdelava podatkov pri sotočju Gradašnice in Glinščice.

Po izpolnitvi vseh delovnih obveznosti prvega vzorčnega območja, smo se odpravili do druge raziskovalne točke, ki se je bila ob potoku Glinščica, v bližini živalskega vrta. Tam smo poleg drugih nalog izmerili tudi hitrost vode, ki smo jo merili na preprost način (slika 2). Izmerili in označili smo razdaljo med dvema točkama, v vodo spustili vejico, list ali kaj podobnega ter merili čas, ki so ga omenjeni »plovci« potrebovali od ene do druge točke. S pomočjo dobljenih podatkov smo izračunali hitrost vode v potoku. Rezultate smo pretvorili in primerjali med seboj (slika 4) ter ugotovili, da je bila hitrost Glinščice približno 1,3 km/h, kar je počasneje od povprečne hitrosti hoje odraslega človeka, ki je 5 km/h.

Zaradi dežja v noči pred delavnico se je višina potoka Glinščica nekoliko dvignila, kar je onemogočilo nadaljevanje poti po umetno preoblikovani betonski strugi njenega spodnjega toka, ki se vije med pozidanimi zemljišči Viča. Pot smo zato nadaljevali ob strugi in po bližnjih ulicah do sotočja potočkov Glinščica in Gradaščica. Zaradi višjega vodostaja smo si zadnjo točko izbrali tik pred sotočjem (slika 3). Otroci so večji del meritev na potoku opravili popolnoma samostojno. Tudi tu je bila izmerjena hitrost vode nižja od povprečne hoje odraslega človeka. Ko so vse podatke zapisali v delovni list, smo zbrali še zadnje gradivo za izdelavo plakata. Nato smo pospravili vso opremo, se dvignili iz struge ter skupaj odšli peš do našega izhodišča v središču mesta.

Plakat so otroci dokončali po kosilu v Prešernovi dvorani SAZU. Gradivo zanj je nastajalo sproti. Z risanjem, pisanjem in lepljenjem so zapolnili prazne prostore tako, da je dobil pečat posamezne skupine z najpomembnejšimi elementi raziskovalne poti. Izdelani plakat je predstavljal glavni rezultat delavnic, saj je prikazoval izmerjene in ugotovljene rezultate raziskovalnega dela o vodah, s katerimi smo se srečali na poti.

Temo letošnje geografske delavnice smo izbrali predvsem v želji po izogibu morebitnih virusnih težav, saj se je v celoti odvijala zunaj v naravi. Izvedli smo jo le enkrat v juliju. V skupini je bilo enajst otrok, kar je omogočalo prijetno individualno delo ter manj časovnih skrbi. Zaradi spremenljive vremenske napovedi in hidroloških razmer, smo imeli sicer pripravljenih več poti, med katerimi pa žal nismo mogli izvesti različice poti s pohodom po strugi Glinščice. Otroci so brez omembe vrednih zadržkov in nasprotovanj sodelovali na raziskovalnih točkah ter prehodili zastavljeno pot.

Primož Gašperič

22. Geografski raziskovalni tabor: Sobivanje človeka in velikih zveri na Kočevskem Kočevje, 15. 7. 2021

Julija je na Kočevskem po triletnem premoru potekal 22. Geografski raziskovalni tabor, ki ga organizira Društvo mladih geografov Slovenije. Na devetdnevnem taboru s podnaslovom »Inovativnost v objemu gozdov«, so bili udeleženci tabora razdeljeni v pet skupin oziroma delavnic – (1) Sobivanje človeka in velikih zveri na Kočevskem, (2) Vpliv geomorfoloških značilnosti na razporejenost poselitve v Kočevskem rogu, (3) Mestni toplotni otok Kočevje, (4) Dnevna mobilnost prebivalcev občine Kočevje in (5) Velikopovršinske motnje gozda. Vsaka skupina se je v času celotnega tabora ukvarjala s svojo tematiko, jo spoznavala, preučevala, pisala strokovne članke na temo in opravljala terensko delo. Izsledki in ugotovitve skupin bodo objavljeni v zborniku 22. Geografskega tabora 2021, ki bo predvidoma izšel do konca leta 2021.

V četrtek, 15. 7. 2021, smo se udeležencem tabora pridružili Špela Čonč (ZRC SAZU Geografski inštitut Antona Melika in društvo Dinaricum), Rudi Kraševc, Živa Hanc in Aleksander Trajbarič (društvo Dinaricum) ter dan preživeli s skupino, ki se je ukvarjala s tematiko Sobivanja človeka in velikih zveri na Kočevskem. V dopoldanskih urah sva Špela Čonč in Rudi Kraševc izvedla predavanja na temo velikih zveri, ki bivajo pri nas. Sama sem udeležencem bolj podrobno predstavila ekologijo, zgodovino, spremljanje, današnje stanje populacije risa v Sloveniji in podrobneje na Kočevskem, pa tudi temo, ki jo preučujem v okviru svoje doktorske disertacije – povezavo med gibanjem risa in reliefnimi oblikami. Rudi Kraševc pa je predstavil ekologijo in današnje stanje populacij drugih dveh vrst, volka in

medveda ter načine spremljanja in (problematiko) sobivanja vseh treh vrst velikih zveri. Za uspešno sobivanje in upravljanje s populacijami velikih zveri je ključno poznavanje stanja ohranjenosti populacij, kar se nanaša predvsem na število osebkov in njihovo prostorsko razširjenost. Štetje prostoživečih živali ni lahka naloga, zato se populacije spremljajo na več načinov. Poleg klasičnega opazovanja živali, izzivanja tuljenja (za volkove in šakale – odziv teritorialnih osebkov in/ali mladičev), so se z razvojem tehnologije kot najučinkovitejše metode izkazale: neinvazivno genetsko vzorčenje (vzorci urina, iztrebkov, dlake, sline za DNK analizo), spremljanje s fotopastmi (predvsem za risa zaradi unikatnega vzorca kožuha, ki nam omogoča razlikovanje med osebki) in opremljanje živali s telemetričnimi ovrtnicami (podatki o njihovem gibanju in ekologiji). Z metodo neinvazivnega genetskega vzorčenja se vsako leto spremljata populaciji risa in volka, za medveda pa se izvaja na več let. Pridobivanje vzorcev za genetsko analizo se najlažje opravlja pozimi, ko v snegu zlahka opazimo sledi živali in jim sledimo, dokler ne najdemo potrebnega vzorca (urin, iztrebek (slika 1) ali dlaka) ter ga shranimo v posebno epruveto (slika 3). Ker volkovi za označevanje pogosto uporabljajo gozdne ceste, lahko sledi njihove prisotnosti (stopinje, iztrebki) najdemo tudi v drugih letnih časih (slika 2). Pogosto si pri iskanju pomagamo tudi z opazovanjem blatnih luž, kjer živali pustijo odtise svojih stopinj.

Da bi del metod za preverjanje prisotnosti in spremljanje velikih zveri spoznali tudi v praksi, smo se po predstavitvah najprej odpravili na gozdno učno pot Rožni studenec v bližini Kočevja, katere del predstavlja Mala medvedova pot. Učna pot je primer dobre prakse, ki obiskovalce ozavešča o sobivanju in pomenu velikih zveri v ekosistemu. Na učni poti smo v blatu opazovali sledi živali (srnjad, jelenjad, ptice), našli pa smo tudi iztrebek medveda, ki smo si ga podrobneje ogledali (slika 1). V iztrebku smo našli ostanke mravelj, ki se poleg drugih žuželk zelo pogosto najdejo na medvedovem jedilniku. Po kosilu smo se odpravili na teren v okolico Kočevja, kjer smo na gozdnih cestah in poteh iskali sledi prisotnosti velikih zveri ter drugih živali. Po približno 20 km vožnje in hoje po gozdnih cestah, smo našli prek deset volčjih iztrebkov (slika 2) ter tako skupini tudi v praksi predstavili in pokazali metodo neinvazivnega genetskega vzorčenja za spremljanje stanja volčjih populacij. Za genetsko analizo pridejo v poštev zgolj sveži iztrebki, stari do 5 dni, saj vremenski dejavniki vplivajo na aktivnost dednega materiala za

SPELA CONC

Slika 1: Spoznavanje značilnosti medvedovega iztrebka.

ŽIVA HANČ

Slika 2: Najdba volčjega iztrebka za vzorčenje.

SPELA ČOČIČ

Slika 3: Jemanje vzorca volčjega iztrebka za genetsko analizo.

genetsko analizo. Če so temperature visoke, vreme pa je sončno, se lahko iztrebek hitro izsuši, če pa dežuje, se lahko DNK material hitro spere. S priloženimi palčkami s svežega iztrebka pobereмо za fižol velik delček, po možnosti zadnjega dela iztrebka, kjer je največ sluznice, in ga spravimo v posebno epruveto za vzorčenje (slika 3). Na vrečki epruvete izpolnimo vse zahtevane podatke (na primer vrsta živali, podatki najditelja, datum, lokacija, GPS koordinate, ocenjena starost in velikost – premer iztrebka), po prihodu s terena pa vzorce čim prej dostavimo v laboratorij Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, ki izvaja genetske analize.

V večernih urah smo se odpravili še na ponazoritev popisa šakalov s predvajanjem posnetkov njihovega oglašanja. Povratnega odziva šakalov nismo dobili, nas je pa zato toliko bolj osrečil odziv volčjega tropa z mladiči. Čudovit dan smo sklenili v poznih večernih urah, ki smo ga vsi skupaj doživeli, kot potrebno mreženje mladih iz različnih strok, kar je ključno za interdisciplinarnost na področju varstva velikih zveri in na splošno ohranjanja narave.

Špela Čonč